

ФІЛОСОФСЬКІ НАУКИ

DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2020-1-77-40>

УДК 623.4:316.48

Авер'янова Н.М.¹

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

ЗБРОЙНИЙ КОНФЛІКТ НА ДОНБАСІ: ОСОБЛИВОСТІ ТА ЗАГРОЗИ

Анотація. Конфлікти виникають як всередині будь-яких країн, так і між самими країнами, адже конфлікти становлять невід'ємну складову людського існування. Внутрішні (внутрішньодержавні) і зовнішні (міждержавні) конфлікти значно послаблюють здатність країни відстоювати власні інтереси у світі. Для розв'язання конфліктів необхідне глибоке осмислення природи їх виникнення та динаміки перебігу. У наш час для України найбільш небезпечним є збройний конфлікт на Донбасі. Він інспірований Російською Федерацією, яка розглядає українські території як «буферну зону» проти міжнародних військових загроз. Рівень конфліктності на Донбасі надзвичайно високий і українці не мають впевненості в його успішному завершенні. Припинення цього збройного конфлікту та подолання його наслідків – надзвичайно важливі завдання як для нашої держави, так і всього світового співтовариства.

Ключові слова: конфлікт, збройний конфлікт, міждержавний збройний конфлікт, гібридна війна, Донбас.

Averianova Nina

Taras Shevchenko National University of Kyiv

ARMED CONFLICT IN THE DONBASS: FEATURES AND THREATS

Summary. Conflicts erupt both inside a state and among the states, because conflicts are an integral part of human existence. Internal (domestic) and external (interstate) conflicts weaken the state's ability to defend its interest in the world. In some circumstances, conflicts can be used as a tool for pressure on a government by internal and external players and push it to make profitless decisions and agreements for the state. To solve the conflicts, careful thought of their nature and momentum is necessary. Today, the armed conflict in the Donbass is the most dangerous for Ukraine. Despite many other internal conflicts, it is not on the base of national or religious controversies. The conflict in the Donbass is orchestrated by the Russian Federation, which recognizes the Ukrainian territories as a "buffer zone" against the international military threat. Russia directs its policy to return Ukraine to the Kremlin's sphere of influence; furthermore, the Russian Federation substantially expands its military capacity. The Russian aggression caused severe territorial, economic and human losses in our state. The intensity of the conflict in the Donbass is exceptionally high and the Ukrainians are not sure in its end. The extremely important objectives for our state and the global society as a whole are to cease the armed conflict and to cope with its consequences. Ukraine has to develop a strategy of national self-defence in complicated and uncertain conditions of international security. The main objectives for Ukraine remain the issues on the resumption of the territorial integrity, organization of national security and creation of the conditions for a peaceful future in the state. The Ukrainian government have to be flexible under continuous changes, it has to assess the directions for making efforts and using resources accurately, as well as to predict possible counteraction to the strategy chosen.

Keywords: conflict, armed conflict, interstate armed conflict, hybrid warfare, Donbass.

Постановка проблеми. Сучасний світ характеризується нестабільністю, конфліктогенністю та великою кількістю внутрішньодержавних і міждержавних збройних конфліктів. Так, в Упсальській програмі досліджень конфліктів у світі (UCDP) Університету Упсали (Швеція) зафіксовано, що з 1946 р. по 2013 р. відбулося 254 збройних конфлікти (114 війн), а з 1989 р. по 2013 р. – 144 збройних конфлікти (47 війн) [16, с. 541]. У 2018 р. відмічалось, що рівень збройних конфліктів у світі залишається на високому рівні, при цьому ключовою проблемою є внутрішні конфлікти з участю зовнішніх сторін, а кількість загиблих людей складає 76 тисяч [15, с. 589]. Розв'язання будь-яких конфліктів потребує глибокого осмислення як природи їхнього виникнення, так і динаміки

перебігу. Оскільки нині на території України триває міждержавний збройний конфлікт неокolonіального типу, який виник у результаті ескалації гібридної війни, що розпочалася задовго до 2014 р. [2], то конструктивне його вирішення надзвичайно актуальне як для самої України, так і для всього світу.

Аналіз наукових публікацій. Проблему конфлікту як суспільного явища вивчали ще стародавні мислителі, вчені Середньовіччя та Нового часу. Систематизація знань про конфлікти та виокремлення конфліктології як науки відбулися з кінця XIX – початку XX ст., коли зародились напрями та школи конфліктологічного спрямування, яскравими представниками яких були Е.У. Берджесс, Е. Дюркгейм, Г. Зіммель, К. Маркс, Г. Моска, Ф. Оппенгеймер, В. Парето,

¹ ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1088-2372>

Г. Ратценхофер, В. Самнер, А.В. Смолл, Ж. Сорель, З. Фройд та ін. Із середини ХХ ст. почався активний розвиток конфліктологічних концепцій, у розробку яких значний внесок зробили М. Амстуті, Е. Берн, К. Боулдінг, Р. Дарендорф, Л. Козер, Т. Парсонс та ін. У вітчизняній науці конфліктологія знаходиться у стані формування, свої праці цій тематиці присвятили: Н. Андрущенко, О. Батрименко, Т. Воропаєва, Л. Герасіна, А. Гірник, Л. Гуменюк, О. Картунов, Г. Ложкін, М. Панов, М. Пірен, Г. Перепелиця, А. Слободянюк, М. Цюрупа та ін. Проте, незважаючи на значну кількість робіт щодо конфліктологічної проблематики, недостатньо дослідженими залишаються питання, які стосуються сутності та особливостей збройного конфлікту в Україні, що і зумовило мету статті.

Виклад основного матеріалу. Відомо, що конфлікт (від латинського слова *conflictus* – зіткнення) – це вид суперечності, яка є ситуативною і «яка відбувається в певному просторі і часі з певного приводу», між певними людьми чи групами людей [5, с. 232]. У Законі України «Про національну безпеку України», який набрав чинності в липні 2018 р. зазначається, що «збройний конфлікт – збройне зіткнення між державами (міжнародний збройний конфлікт, збройний конфлікт на державному кордоні) або між ворогуючими сторонами в межах території однієї держави, як правило, за підтримки ззовні (внутрішній збройний конфлікт)» [9]. Переважно внутрішні конфлікти виникають внаслідок протистояння суспільних груп у середині країни, які не можуть бути розв'язані з об'єктивних чи суб'єктивних причин. Зазначені зіткнення інтересів різних суспільних груп проходять у всіх державах, але причини появи саме внутрішніх збройних конфліктів значно різняться у кожній країні. Їхніми причинами у значній мірі бувають заперечення культурних, релігійних, політичних, економічних і мовних прав національних, етнічних, релігійних та ін. меншин. Держав без меншин не існує, тому відповідно для запобігання внутрішніх конфліктів насильницького характеру будь-яка країна повинна дбати про нівеляцію дискримінацій у соціумі та створення середовища толерантності.

Збройний конфлікт на Донбасі, на відміну від багатьох внутрішніх конфліктів, не несе в собі національних чи релігійних суперечностей. Він спровокований Російською Федерацією, яка розглядає українські території як власну «буферну зону» і вважає, що на даний момент її власні геополітичні цілі перетнулися з геостратегічними цілями США та ЄС. У цілому Росія вбачає у всіх пострадянських державах «буфер» проти міжнародних військових загроз і зовнішніх ризиків. Так, країни Центральної Азії вона розглядає як захист від потенційних загроз з боку Афганістану та в перспективі – від Китаю; Кавказ – від можливої небезпеки з Близького Сходу; країни пострадянського простору на заході набули для Російської Федерації значення «буферної зони» з НАТО. Окрім цього, сильна позиція Москви на пострадянському просторі – це не лише запобігання зовнішнім загрозам і небезпекам для неї, а й можливість контролю і диктату Кремля у цих державах.

На міжнародній арені Росія цілеспрямовано впроваджує думку, що Україна – несуб'єктна держава, і влада в нашій країні призначається США. Російська Федерація вважає, що суб'єктність у міжнародних відносинах належить лише великим державам (себе позиціонує саме такою державою), які розподіляють сфери впливу між собою. Така позиція виправдовує зазіхання на території «країн-несуб'єктів», на привласнення їхніх природних і економічних ресурсів, схвалює панування над іншими народами. Політика Росії у цьому контексті спрямовується на повернення української держави у сферу впливу Кремля та, водночас, на пошук компромісів з Європою і США. При цьому Російська Федерація значно нарощує свій військовий потенціал. Володимир Горбулін підкреслює, що вже на початок 2019 р. загальна оснащеність збройних сил Росії сучасними зразками озброєння та військової техніки зросла з 16% до 61%. У Стратегічних ядерних силах загальна оснащеність становить 82%, у Сухопутних військах – 48,3%, Повітряно-космічних силах – 74%, Військово-морському флоту – 62,3%, Повітрянодесантних військах – 63,7%. Російська Федерація, визнаючи свою неспроможність у найближчій і середньостроковій перспективі досягти паритету в кількісному вимірі щодо озброєння та військової техніки зі США, спрямувала свої зусилля на ракетно-космічні технології [6, с. 7–8]. Варто зауважити, що основою сучасної системи забезпечення національної безпеки країни є використання космічних технологій [7, с. 19]. Потужний військовий потенціал Росії дасть їй змогу у будь-який час активізувати воєно-політичний тиск не лише на українську державу, а й на весь світ. Доктор Маргарет Кляйн, керівник відділу Східної Європи та Євразії Німецького інституту міжнародних питань та безпеки, стверджує, що нині суттєво модернізовані збройні сили Російської Федерації мають широкі можливості у проведенні різноманітних військових операцій і здатні здійснювати політичний тиск на опонентів, демонструючи силу [13].

Неприхована агресія з боку Російської Федерації, збройний конфлікт на Донбасі підштовхнули нашу державу до збільшення чисельності збройних сил України, до інвестування коштів у сучасні військові технології та підготовку підрозділів спеціальних військ. Країни-члени НАТО, надали допомогу Україні; вони, окрім передачі зброї нелетальної дії, здійснювали медичну і мовну підготовку українських військовослужбовців, проводили практичні тренінги (переважно це були інструктори з Канади, Англії, США, Естонії та Литви). Для регулярних військ, включаючи підготовку вітчизняних інструкторів, а також для добровольчих батальйонів, які брали участь в АТО та ООС, і сил спеціального призначення тренінги здійснювали американські, грузинські та ізраїльські інструктори. На сьогодні українська армія отримала найбільш потужний практичний досвід у веденні військових операцій (після російських сил) на пострадянському просторі [12, с. 19]. Суттєвою та своєчасною була допомога Україні у вигляді фінансів, позик і гарантій, гуманітарних поставок, що надавались Канадою, США, Великою Британією та Японією. Таким чином, за роки проведення АТО та ООС укра-

їнська держава значно посилила свої оборонні можливості за рахунок збільшення чисельності Збройних Сил України, підвищення професійної підготовки особового складу, удосконалення системи управління угрупованнями військ, модернізації військової техніки, появи добровольчих і волонтерських рухів та ін. Тобто Україна за період, що триває збройний конфлікт на Донбасі, здійснила суттєвий прорив у своєму оборонному секторі, вона зробила за ці кілька років більше, ніж за весь час існування своєї незалежності.

Гібридна війна, яка ведеться Росією проти нашої держави, набирає все більших обертів. Розуміння суті гібридної війни виходить за межі традиційних понять про війну. Боротьба за політико-економічне домінування над країною-опонентом відбувається як силовими, так і не силовими методами. Науковці, військові експерти та політики сучасні війни називають гібридними, бо вони синтезують засоби «жорсткої» і «м'якої» сили, військової та інформаційної. Специфікою гібридної війни є те, що вона офіційно не оголошується між країнами, а це надає певні переваги, наприклад, керівництву держави-опонента дистанціюватися від своїх нерегулярних військових формувань. Серед населення, управлінських, державних та військових структур впроваджуються безлад і хаос, в таких умовах конфлікту досить важко відрізнити мирних громадян від терористів, союзників від ворогів. Военні дії направлені не на фізичне знищення армії противника, а на її виснаження та деморалізацію. І хоча зазначені засоби були присутні в усіх війнах, проте саме в наш час надається перевага не фізичному силовому складнику, а інформаційно-психологічному [1]. Тобто завдяки новітнім технологіям відбувається встановлення контролю над свідомістю людей, над їхньою поведінкою, розумом і емоціями. Це яскраво демонструють масові атаки російських «тролів» у соцмережах, які поширюють антиукраїнські наративи. На сьогодні встановлені факти втручання Російської Федерації за допомогою кібершпіонажу в процеси президентських виборів у США, Франції та інших країнах. Нині особливості гібридної агресії Росії проти нашої держави вивчають і аналізують західні експерти, питання російських гібридних загроз фігурують у документах НАТО, поняття гібридної війни обговорюється в ОБСЄ.

На міжнародній арені щодо вирішення українських питань значну роль відіграє чинник політичних поглядів президента Російської Федерації Володимира Путіна, на думку якого проєвропейський вектор України – підриєв ідеології «руського мира», фундаменту російської державності. Адже виокремлення української культури та історії як самобутніх і самостійних від російської вимагатимуть нових ідеологічних установок і нових підвалин для російської ідентичності. Окрім цього, приклад української держави може стати взірцем для багатьох інших пострадянських країн: Молдови, Білорусії, Казахстану та ін., що, безперечно, сприятиме кризі влади в Москві.

У масову свідомість як українців, так і росіян після отримання Україною незалежності впроваджувалась думка про те, що українська держа-

ва – частина Російської імперії, яка внаслідок провокативних дій західних країн тимчасово опинилася поза межами Російської Федерації. Цієї тези чітко дотримується Путін, адже він неодноразово у своїх офіційних доповідях і виступах підкреслював братство українського і російського народів, їхню єдність як єдиного народу. Для Російської Федерації важливо, щоб українська держава була союзницею, найперше, у якості трудових ресурсів, технологічних здобутків і аграрного постачальника. Оскільки і більша частина населення, і влада України вибрали європейський вектор розвитку, а також існує підтримка нашої держави з боку Північноатлантичного союзу, то Російська Федерація вдалася до відкритої агресії. Внаслідок російської гібридної війни наша держава зазнала значних територіальних, економічних і людських втрат – анексовано Автономну Республіку Крим; на території України створено невизнані самопроголошені Донецька та Луганська народні республіки; суттєво знижені транзитні перевезення через Україну; збільшено кошти на військові витрати та, що найбільш болюче, – загинуло багато тисяч людей.

Росія наполегливо нав'язує західним політикам і експертам думку про те, що військові дії у Донецькій та Луганській областях – це виключно внутрішньо-український конфлікт, громадянська війна. Російська Федерація цілеспрямовано насаджує міф про протистояння та жорсткий конфлікт між українською владою та частиною мешканців Донбасу, що нібито ідентифікують себе з Росією, а не з Українською державою. І хоча збройний конфлікт триває між бойовиками незаконно проголошених ДНР і ЛНР та українськими збройними силами, проте, зрозуміло, що Донбас – це «гаряча точка» російсько-українського збройного конфлікту неоколоніального типу. На жаль, населення Донбасу і в радянський період, і у пострадянську добу перебувало під впливом антиукраїнської пропаганди Кремля, що і стало підґрунтям для можливої сепесії окремих районів цього регіону та створення прагнення у частини населення ввійти до складу Російської Федерації. Зниження соціальних стандартів, зростання бідності та безробіття, відсутність ефективних реформ в Україні, наполегливе підтримування російськими ідеологами міфів про триєдність російської нації, про «старшого брата», про єдність російської православної церкви сприяють поширенню сепаратистських настроїв на цих територіях [1].

Кремль надає військову, економічну та політичну підтримку самопроголошеним республікам. І хоча Російська Федерація заперечує свою пряму участь у збройному конфлікті на Донбасі, проте країнами Європи та США у якості тиску на Росію запроваджені економічні санкції, засуджено її агресію проти України, позбавлено голосу в ПАРЄ (упродовж кількох років ПАРЄ тримала жорстку лінію, проте в червні 2019 р. ухвалила рішення, яке надало можливість повернення Російської Федерації до асамблеї) та ін. Ситуація протидії російській агресії та сприяння у справі припинення збройного конфлікту на Донбасі дала можливість визначити реальних союзників України – це держави, які не лише на словах висловлюють свою підтримку, а й ефективно

включаються у фронт боротьби за відстоювання та дотримання міжнародних прав, норм, угод і договорів.

Рівень конфліктності у зоні збройного протистояння надзвичайно високий, і його ініціатори не мають наміру припинити конфлікт. Неодноразові проведення переговорів на міжнародному рівні щодо врегулювання конфлікту на Донбасі не дають бажаного успіху, антагоністичні суперечності української сторони та самопроголошених республік поступово переростають у «заморожений» конфлікт. Як відомо, «заморожені» конфлікти підривають регіональну та глобальну безпеку, стабільність і сталий розвиток багатьох країн. На сьогодні «заморожені» конфлікти політологами, філософами, політиками розглядаються як інструменти реалізації неоімперської стратегії Кремля [3].

Гібридна агресія Росії проти України, збройний конфлікт на Донбасі на початку свого розгортання сприяли консолідації українського суспільства. Це виявилось в тому, що значно посилилась вимогливість громадян України до представників влади, зросло почуття патріотизму та жертвовності людей, прискорився процес формування громадянського суспільства. Зазначені процеси консолідації соціуму яскраво продемонстрували волонтерські та благодійницькі рухи на підтримку Збройних Сил України; вони надавали ефективну і своєчасну допомогу пораненим бійцям і сім'ям загиблих воїнів, відігравали надзвичайно важливу роль у боротьбі з агресором. Проте з плином часу збройний конфлікт на Донбасі став каталізатором конфронтації в Україні. Оскільки громадяни нашої держави не мають впевненості в успішному завершенні цього конфлікту, то він стає приводом для соціальної апатії та агресії в суспільстві. Такі настрої населення України використовуються Росією та її прихильниками в середині української держави для дестабілізації нашої країни.

В українській державі, де шостий рік країна зазнає людських втрат, де «економічне відновлення в 2016–2018 рр. є слабким з огляду втрат, а тому економіка не відновилася до довоєнних рівнів» [10, с. 117], де окуповано території, ідеї поступок противникові не викликають широкої підтримки у населення. Так, дослідження Центру Разумкова демонструють, що українці, оцінюючи шляхи та механізми повернення окупованих територій до України, схильні до компромісів, але не будь-якою ціною. У цілому респонденти не підтримують закріплення в Конституції України «особливого статусу» Донбасу, запровадження федеративного устрою України, інтеграції до української держави незаконно проголошених ДНР і ЛНР у нинішньому вигляді. Більшість українських громадян проти таких компромісів, як відмова нашої держави від інтеграції до ЄС і НАТО. Оптимальним варіантом, на їхню думку, є відбудова життя на контрольованих територіях Донбасу та заборона Російській Федерації втручатися у конфлікт на Донбасі [8, с. 139].

На сьогодні Україна змушена розробляти стратегію національного самозбереження в складних і невизначених умовах міжнародної безпеки. «Не існує жодних передумов до того, щоб режим Путіна добровільно відмовився від агресивнос-

ті у зовнішній політиці, спроб дестабілізації євроатлантичної спільноти і посилення тиску на країни пострадянського простору» [11, с. 403]. Це спонукає і світову спільноту, і нашу державу надавати перевагу політико-дипломатичним шляхам припинення збройного конфлікту на Донбасі, одночасно посилюючи міжнародні економічні санкції проти Російської Федерації. Водночас це не виключає і силовий шлях врегулювання збройного конфлікту на Донбасі. Знаходження оптимальних відповідей на гібридні загрози – необхідна умова збереження суверенності та територіальної цілісності нашої держави.

Щоб ефективно протистояти Російській Федерації наша держава має застосовувати стратегію «розумної сили». Як відомо, «розумна сила» (анг. smart power) – це вміння поєднувати «м'яку» і «жорстку» сили для формування вигрешної стратегії [14], тобто вона включає стратегічне застосування дипломатії, економічні, правові, політичні, культурні інструменти та військову силу. «Розумна сила» дасть можливість проводити ефективну політику з врахуванням, насамперед, національних інтересів України. Зміцнення обороноздатності нашої держави та підвищення рівня боєздатності збройних сил України необхідно комбінувати з політико-дипломатичними та гуманітарними зусиллями. Варто розробити комплекс контрпропагандистських заходів, які популяризують українську історію та культуру, базові цінності українського народу, поліпшують імідж України на міжнародній арені. Стратегія «розумної сили» дозволяє використовувати економічні ресурси як у контексті «жорсткої сили» (коли вони відіграють важливу роль для тиску на опонентів), так і у контексті «м'якої» сили (коли пропонуються економічні дотації, підвищення рівня доходів населення, коли стимулюється бажання мешканців окупованих територій мати такий же рівень добробуту, як у інших співгромадян). Українська влада мусить бути гнучкою в умовах постійних змін, вона повинна точно оцінювати напрямки докладання сил і використання ресурсів, а також передбачати можливі кроки у відповідь на використану стратегію. Саме в оптимальному балансі «жорсткої» та «м'якої» сили й полягає шлях до успіху [4].

Висновки і пропозиції. Отже, Україна для оптимального розв'язання збройного конфлікту на Донбасі має розраховувати, насамперед, на власні сили, вона повинна використовувати всі можливі засоби «жорсткої» і «м'якої» сили для звільнення своїх окупованих територій. На сьогодні головними завданнями української держави залишаються питання відновлення територіальної цілісності, забезпечення національної безпеки та створення умов для мирного майбутнього в країні. Для цього необхідно посилювати сектор безпеки і оборони України, використовуючи ефективні світові практики. Потрібно поставити на порядок денний питання про співпрацю України з державами на пострадянському просторі, які не поділяють агресивної політики Російської Федерації, вони за певних обставин можуть надати допомогу нашій державі. Співпраця України з НАТО, безпекове партнерство з США, країнами Центральної і Північної Європи є необхідною складовою протидії російській агресії.

Список літератури:

1. Авер'янова Н.М. Гібридна війна: російсько-українське протистояння. *Науковий журнал «Молодий вчений»*. 2017. № 3(43). С. 30–34.
2. Авер'янова Н.М., Воропаєва Т.С. Міждержавний збройний конфлікт на теренах України: неоколоніальний вимір. *Гілея: науковий вісник*. 2019. Випуск 145 (№ 6). Ч. 2. Філософські науки. С. 7–11.
3. Авер'янова Н.М., Воропаєва Т.С. Специфіка «заморожених» конфліктів: соціально-філософські аспекти. *Науковий журнал «Молодий вчений»*. 2019. Випуск 13. Том. 2. С. 98–104.
4. Авер'янова Н.М., Воропаєва Т.С. Стратегія «розумної сили» як основа для припинення збройного конфлікту в Україні та реінтеграції окупованих територій. *Гілея: науковий вісник*. 2019. Випуск 147 (№ 8). Ч. 2. Філософські науки. С. 7–13.
5. Булатов М.О. Філософський словник. Київ : Стило, 2009. 575 с.
6. Горбулін В.П. Забезпечення оборони та безпеки України: актуальні проблеми і шляхи їх вирішення. *Вісник національної академії наук України*. 2019. № 9. С. 3–18.
7. Горбулін В.П., Мерніков Г.І., Шевцов А.І. Сучасні науково-технологічні можливості в оборонній сфері. *Вісник національної академії наук України*. 2018. № 9. С. 18–28.
8. «Донбаська складова» російсько-українського конфлікту: думки та оцінки громадян. *Національна безпека і оборона*. 2019. № 1–2 (177–178). С. 137–164.
9. Закон України «Про національну безпеку України». *Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19/ed20180621#n15> (дата звернення: 17.01.2020).
10. Касперович Ю.В. Фіскальна безпека держави в умовах гібридної війни. Аналітична доповідь. Київ : Фенікс, 2019. 128 с.
11. Режим Путіна: перезавантаження – 2018 / М.М. Розумний (заг. ред.). Київ : НІСД, 2018. 480 с.
12. Facon Isabelle. Reforming Ukrainian Defense: No Shortage of Challenges. *Russie. Nei. Visions*. 2017. № 101 (may), IFRI.
13. Klein Margarete. Russia's Military Policy in the Post-Soviet Space. Aims, Instruments and Perspectives. Berlin: German Institute for International and Security Affairs, 2019.
14. Nye J.S. Soft Power. The Means to Success in World Politics. New York: Public Affairs, 2004. 191 p.
15. Pettersson Therese, Hogbladh Stina, Oberg Magnus. Organized violence, 1989–2018 and peace agreements. *Journal of Peace Research*. 2019. Vol. 56 (june). Issue 4. Pp. 589–603.
16. Themner Lotta, Wallensteen Peter. Armed conflicts, 1946–2013. *Journal of Peace Research*. 2014. Vol. 51 (july). Issue 4. Pp. 541–554.

References:

1. Averianova, N.M. (2017). Gibrydna vijna: rosijsko-ukrayinske protystoyannya [Hybrid warfare: Russian-Ukrainian confrontation]. *Naukovyj zhurnal «Molodyj vchenyj»*, no. 3(43), pp. 30–34 (in Ukrainian)
2. Averianova, N.M., & Voropayeva, T.S. (2019). Mizhderzhavnyj zbrojnyj konflikt na terenax Ukrainy: neokolonialnyj vymir [Inter-state armed conflict on the territory of Ukraine: the neo-colonial dimension]. *Gileya: naukovyj visnyk*, issue 145 (№ 6), part 2 Philosophical Sciences, pp. 7–11. (in Ukrainian)
3. Averianova, N.M. & Voropayeva, T.S. (2019). Specyfika «zamorozhenykh» konfliktiv: socialno-filosofski aspekty [The specifics of «frozen» conflicts: socio-philosophical aspects]. *Nauchnyj vzgljad v budushchee*, issue 13, vol. 2, pp. 98–104. (in Ukrainian)
4. Averianova, N.M., & Voropayeva, T.S. (2019). Stratehiya «rozumnoi syly» yak osnova dlya pryypynennya zbroynoho konfliktu v Ukrayini ta reintehratsiyi okupovanykh terytoriy [The “reasonable force” strategy as a basis for ending the armed conflict in Ukraine and reintegrating the occupied territories]. *Hileya: naukovyj visnyk*, issue 147 (№ 8), part 2 Filosofovski nauky, pp. 7–13. (in Ukrainian)
5. Bulatov, M.O. (2009). *Filosofskiy slovnnyk* [Philosophical Dictionary]. Kyiv: Stylos, 575 p. (in Ukrainian)
6. Gorbunin, V.P. (2019). Zabezpechennya oborony ta bezpeky Ukrainy: aktualni problemy i shlyaxy yix vyrishennya [Defense and security of Ukraine: current problems and ways to solve them]. *Visnyk nacionalnoyi akademiyi nauk Ukrainy*, no. 9, pp. 3–18. (in Ukrainian)
7. Gorbunin, V.P. & Mernikov, G.I. & Shevczov, A.I. (2018). Suchasni naukovo-texnologichni mozhlyvosti v oboronnij sferi [Modern scientific and technological capabilities in the defense sphere]. *Visnyk nacionalnoyi akademiyi nauk Ukrainy*, no. 9, pp. 18–28. (in Ukrainian)
8. «Donbaska skladova» rosijsko-ukrayinskogo konfliktu: dumky ta ocinky gromadyan [Donbass component of the Russian-Ukrainian conflict: opinions and opinions of citizens] (2019). *Nacionalna bezpeka i oborona*, no. 1–2 (177–178), pp. 137–164. (in Ukrainian)
9. Zakon Ukrainy «Pro nacionalnu bezpeku Ukrainy» [The Law of Ukraine “On National Security of Ukraine”]. *Zakonodavstvo Ukrainy*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19/ed20180621#n15> (last accessed 17.01.2020).
10. Kasperovich, Yu.V. (2019). *Fiskalna bezpeka derzhavy v umovax gibrydnoyi vijny. Analitychna dopovid* [Fiscal security of the state in the conditions of hybrid warfare. Analytical report]. Kyiv: Feniks, 128 p. (in Ukrainian)
11. Rezhym Putina: Perezavantazhennya – 2018 [Putin Mode: Reboot – 2018]. M.M. Rozumnyi (zag. red.) (2019). Kyiv: NISD, 480 p. (in Ukrainian)
12. Facon, Isabelle (2017). Reforming Ukrainian Defense: No Shortage of Challenges. *Russie. Nei. Visions*, № 101 (may), IFRI.
13. Klein, Margarete (2019). *Russia's Military Policy in the Post-Soviet Space. Aims, Instruments and Perspectives*. Berlin: German Institute for International and Security Affairs.
14. Nye, J.S. (2004). Soft Power. The Means to Success in World Politics. New York: Public Affairs, 191 p.
15. Pettersson, Therese & Hogbladh, Stina & Oberg, Magnus (2019). Organized violence, 1989–2018 and peace agreements. *Journal of Peace Research*, vol. 56 (june), issue 4, pp. 589–603.
16. Themner, Lotta & Wallensteen, Peter. Armed conflicts, 1946–2013 (2014). *Journal of Peace Research*, vol. 51 (july), issue 4, pp. 541–554.